

וסטרבורק

(Westerbork). מחנה ליד העיר וסטרבורק במחוז דרנתה (Drenthe) שבצפון-מזרח הולנד. בשנים 1942-1944 היה מחנה וסטרבורק תחנת מעבר ליהודים שגורשו מהולנד למזרח אירופה. המחנה הוקם באוקטובר 1939 בידי ממשלת הולנד, כדי לשכן בו פליטים יהודים שנכנסו למדינה בדרך לא חוקית. הוצאות הקמתו של המחנה והחזקתו, בסך 1.25 מיליון גולדן, הוטלו על ועד הפליטים היהודים בהולנד, שהוקם בשנת 1933, בשיעורים של 200,000 גולדן לשנה. כאשר פלשו הגרמנים להולנד (10 במאי 1940) היו במחנה וסטרבורק 750 פליטים, והם הועברו לעיר לורדן

(Leeuwarden) ואחרי כניעתה של הולנד הוחזרו לוסטרבורק. במרוצת הזמן הועברו לוסטרבורק פליטים ממחנות אחרים. בשנת 1941 ישבו במחנה 1.100 נפש ב-200 בתי-עץ קטנים. מראשית הקמתו הופקד על המחנה פקיד הולנדי, שהיה כפוף למשרד המשפטים.

בסוף שנת 1941 החליט הממשל הגרמני להשתמש במחנה וסטרבורק כתחנת מעבר ליהודים המגורשים למזרח. המחנה הוקף גדרות תיל ונבנו בו 24 צריפי עץ גדולים. הרחבת המחנה והוצאות החזקתו מומנו מהרכוש המוחרם מהיהודים, והסתכמו לשנים 1942-1943 ביותר מעשרה מיליוני גולדן. במחצית הראשונה של 1942 הועברו לוסטרבורק כ-400 יהודים גרמנים, מערים שיושביהן היהודים בעלי אזרחות הולנדית גורשו לאמסטרדם.

לוח-הזמנים של הרכבות, תפוסתן וייעודן, נקבעו במשרדו של אדולף איכמן. את הרכבת רשימות המשולחים השאיר גמקר, פרט למקרים מיוחדים, בידי ההנהגה היהודית במחנה, אך היא לא היתה רשאית לכלול ברשימה יהודים שהיה להם 'עיקוב' (Sperr), כגון בעלי נתינות זרה ובעיקר תושבי המחנה הוותיקים, כ-2,000 במספר, ששבויעים לפני התחלת הגירושים קיבלו מעמד מיוחד. מ-2 בפברואר 1943 יצאו הרכבות את וסטרבורק כול יום ג', והלילה שלפניו הפך לליל-האימים של המחנה.

כך נוצרה בוסטרבורק מציאות כפולה: זמן ממושך היתה במחנה אוכלוסייה קבועה, המנהלת את ענייני היומיום שלה, וכן היו חודשים בלי משלוחים מזרחה, ונוצרה מציאות מיוחדת במינה של חיים כמו נורמליים. מצד שני הובאו כפעם בפעם המוני אדם, ושהו בוסטרבורק שבוע או שבועיים בלבד ושולחו למזרח.

מינהל המחנה היה מורכב מעשרה אגפים. בין עשרת מנהלי האגפים התבלט במיוחד קורט שלזינגר, סוחר לשעבר. הוא הפך ליד ימינו של גמקר, וב-12 באוגוסט 1943 מונה למנהל האגף הבכיר, שכלל גם את הכרטסת המרכזית – הבסיס להרכבת רשימת המשולחים. אגף אחר היה המשטרה היהודית (שירות הסדר, Jüdischer Ordnungsdienst-OD). במשטרה היהודית שירתו, בשיאה, כ-200 צעירים, חציים יהודים הולנדים וחציים יוצאי גרמניה, והם

הופעלו לא רק לשמירת הסדר בתוך המחנה אלא גם בהסדרת המשלוחים. העצירים היו אמורים לעבוד למען מאמץ המלחמה של גרמניה, אך העניין בעבודה היה מועט מאוד. ב-1943, שנת השיא של אוכלוסייה קבועה בוסטרבורק, התחלק כוח-האדם המועסק, של יהודים ולא-יהודים, לפי טבלה זו:

<u>מספר המועסקים</u>	<u>הענף</u>
1,196	תעשיית מתכת
1,128	בריאות
921	עבודות חוץ
716	בתי-מלאכה
578	שירות נשים
352	עבודות פנים
286	מחלקה טכנית
284	חינוך וסעד
129	שירות הסדר
382	המטבח המרכזי
63	מיפקדת המחנה
6,035	סך-הכול

ב-1 ביולי 1942 נטלה משטרת הביטחון הגרמנית לידיה את השליטה במחנה. פלוגת ס"ס נשלחה לחזק את המשטרה הצבאית ההולנדית ששמרה על המחנה. למפקד המחנה מונה אריך דפנר, איש הממשל הגרמני. הוא טיפל בגירוש הראשון מוסטרבורק לאושוויץ, וגרם מהומה ומועקה קשה במחנה כאשר צירף ילדים בלי הורים, וכן נשים שעמדו בתור להירשם ובעליהן כבר היו במחנה, לרכבת המגורשים, כדי למלא את המכסה הנדרשת של 1,000 נפש. ב-1 בספטמבר 1941 מונה במקומו קצין הס"ס יוזף הוגו דישנר. דישנר נכשל בתפקידו כאשר הוצף המחנה ב-13,000 יהודים שנעצרו במצוד, וב-12 באוקטובר 1942 מונה תחתיו אוברשטורמפירר אלברט גמקר. גמקר הצליח לנהל בדרך-כלל את המחנה מבלי להשתמש באמצעים דרסטיים, ועם זאת הקפיד לשמור על ההוראות שקיבל מהמפקדה בהאג. גמקר השאיר את הניהול היומיומי במחנה בידי אותם יהודים יוצאי גרמניה שעסקו בכך בעבר. גם כאשר היו יהודים הולנדים לרוב מכריע במחנה נשאר כול התפקידים החשובים במחנה בידי יהודים יוצאי גרמניה.

ב-14 ביולי 1942 החלה העברת יהודים משאר חלקי הולנד לוסטרבורק, וכבר למחרת, ב-15 ביולי שולחו אותם יהודים לאושוויץ. בסך-הכול שולחו מוסטרבורק כ-100,000 יהודים לפי פירוט זה:

מחנה היעד מספר הרכבות מספר היהודים שנשלחו

54,930	68	אושויץ
34,313	19	סוביבור
4,771	7	טרזינשטט
3,762	9	ברגן-בלזן
97,776	103	סך-הכול

בולט מספרם הגדול של המועסקים בשירותי בריאות. בוסטרבורק היה בית-חולים גדול מאוד, ולו 1,800 מיטות, 120 רופאים ועוד 1,000 עובדים אחרים, מעבדות, בית-מרקחת ועוד. בראש בית-החולים עמד ד"ר שפניר, בן-עירו של גמקר (דיסלדורף), שהיתה לו השפעה רבה על גמקר. מפקד המחנה טיפח גם את הבידור: אורגנו קונצרטים, אופרה וקברט, והשתתפו בהם אמנים מעולים מקרב האסירים. במחנה לא שרר מחסור, כי המינהל ההולנדי האזרחי דאג לאספקה מסודרת של המצרכים, ולמפקד היה גם תקציב לרכישות שמקורו ברכוש היהודים המוחזרים.

ב-12 באפריל 1945, משהתקרבו צבאות בעלות-הברית לוסטרבורק, מסר גמקר רשמית את ניהול המחנה לידי קורט שלזינגר. באותו תאריך היו במחנה 876 יהודים, מהם 569 הולנדים והשאר בעלי אזרחות אחרת או חסרי נתינות.

אחרי המלחמה נידון מפקד המחנה, גמקר, בבית-משפט הולנדי, לעשר שנות מאסר. בוסטרבורק הוקם אתר זיכרון ותערוכה מתמדת.